

Sygn. akt II CSKP 129/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 listopada 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mariusz Łodko (przewodniczący)

SSN Jacek Grela

SSN Maciej Kowalski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Gminy Zielonka
przeciwko Fundusz w W.
o zapłatę i ustalenie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 3 listopada 2022 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z dnia 26 czerwca 2019 r., sygn. akt I ACa 264/18,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od Gminy Zielonka na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w W. 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Gmina Zielonka wniosła pozew o zasądzenie od Bankowego Funduszu Gwaancyjnego w W. 188 182,27 zł. wraz z odsetkami ustawowymi od 21 grudnia 2015 r. oraz ustalenia, że między pozwanym a każdą z jednostek organizacyjnych Gminy wymienionych w pozwie został nawiązany stosunek gwarancji na mocy ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowych Funduszach Gwarancyjnych (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r. poz. 1866, dalej: „uBFG”). Na dochodzoną kwotę składają się: wierzytelności z rachunków bankowych powoda, trzech szkół podstawowych, trzech przedszkoli miejskich, Miejskiego Gimnazjum, Zespołu Ekonomiczno-Administracyjnego Szkół, oraz wierzytelność Ośrodka Pomocy Społecznej w Z.

Wyrokiem z 23 listopada 2017 r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo. Sąd ten ustalił, że 16 czerwca 2015 r. jednostki organizacyjne powódki zawarły z Bankiem w W. umowy rachunków bankowych. Z dniem 11 sierpnia 2015 r. Komisja Nadzoru Finansowego ustanowiła w w/w banku zarząd komisaryczny, zaś 21 listopada 2015 r. zawiesiła jego działalność. 23 listopada 2015 r. Komisja Nadzoru Finansowego wystąpiła do Sądu Rejonowego dla m. st. Warszawy z wnioskiem o ogłoszenie upadłości Banku. 25 listopada 2015 r. pozwany otrzymał od Zarządu Komisarycznego Banku listę deponentów, o której mowa w art. 26i ust. 1 uBFG, na której została wskazana Gmina Zielonka. Łączna kwota wierzytelności z tytułu rachunków bankowych prowadzonych na rzecz Gminy i jej jednostek organizacyjnych wynosiła na dzień 23 listopada 2015 r. 612 132,26 zł. 4 grudnia 2015 r. Gmina Zielonka i jej jednostki organizacyjne złożyły wnioski o wypłatę środków gwarantowanych przez Fundusz. 7 grudnia 2015 r. pozwany wypłacił Gminie 423 950 zł., co stanowiło równowartość w złotych 100 000 euro. 20 lipca 2016 r. powódka skierowała do pozwanego wezwanie do zapłaty 188 182,27 zł. wraz z odsetkami ustawowymi od 21 grudnia 2015 r. Pozostało ono bezskuteczne.

Sąd Okręgowy wskazał, że odpowiedzialność pozwanego wynika z nieobowiązującej już ustawy uBFG w brzmieniu z dnia spełnienia się warunku gwarancyjnego, czyli z 21 listopada 2015 r. Do zadań Funduszu w zakresie funkcjonowania systemów obowiązkowego i umownego gwarantowania zgromadzonych środków pieniężnych należało między innymi: wykonywanie obowiązków wynikających z gwarantowania środków pieniężnych na zasadach określonych w ustawie, a także nadzór nad umownym systemem gwarantowania

środków pieniężnych (art. 4 ust. 1 pkt 2 i 4 uBFG). Celem wymienionego w ustawie systemu gwarantowania było zapewnienie deponentom wypłaty do wysokości określonej ustawą, środków gwarantowanych w razie ich niedostępności (art. 21 uBFG). Na podstawie art. 22 ust. 1 uBFG podmiotami stosunku gwarancji są Fundusz i deponent.

Przedmiotem gwarancji była wierzytelność deponenta, który z dniem spełnienia warunku gwarancji nabywał do Funduszu na warunkach określonych w ustawie uprawnienie do świadczenia pieniężnego (art. 22 ust. 2 uBFG). Maksymalna wysokość środków gwarantowanych określono w art. 23 ust 1 uBFG, która stanowiła maksymalną wysokość roszczeń deponenta w stosunku do Funduszu, niezależnie od tego, w jakiej wysokości i na ilu rachunkach posiadał środki pieniężne lub z ilu wierzytelności przysługują mu należności w danym banku (art. 23 ust. 4 uBFG).

Sąd Okręgowy wskazał, że powództwo podlegało oddaleniu, albowiem wszelkie gwarantowane środki pieniężne wynikające z ustawy o Bankowych Funduszach Gwarancyjnych zostały już powódce wypłacone w maksymalnej sumie gwarancyjnej. Ustawowych warunków dla wypłaty środków gwarancyjnych nie spełniały natomiast wymienione w pozwie jednostki organizacyjne powódki, dlatego nie przysługuje im uprawnienie do świadczenia pieniężnego z art. 22 ust. 2 uBFG. Jednostki organizacyjne Gminy nie miały statusu deponenta, ponieważ nie posiadają osobowości prawnej. Z tego względu nie są podmiotami stosunku gwarancji, o których mowa w art. 22 ust. 1 uBFG. Osobowość prawną powódki wynika z treści art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 40). Ustawa ta wyposaża gminy w możliwość tworzenia jednostek organizacyjnych w celu wykonywania powierzonych gminom zadań (art. 9 ust. 1). Żaden przepis prawa nie przyznaje wymienionym w pozwie jednostkom organizacyjnym powodowej Gminy własnych zadań publicznych, a ich organom wykonawczym nie nadaje statusu organów administracji publicznej. W konsekwencji w obrocie cywilnoprawnym działają one w zastępstwie gminy. Nawet jeśli gmina przekazuje jednostce pomocniczej pewien zakres władztwa publicznego do wykonywania, to jednostki wykonują zadania publiczne gminy, a ich organy wydają rozstrzygnięcia w imieniu organu

wykonawczego gminy. Organem reprezentującym gminę na zewnątrz jest burmistrz. Kierownicy jednostek organizacyjnych gminy nieposiadających osobowości prawnej działają jednoosobowo na podstawie pełnomocnictwa udzielonego przez burmistrza.

Konsekwencją oddalenia powództwa o zapłatę było oddalenie powództwa o ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c.

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z 26 czerwca 2019 r. oddalił apelację powódki. Sąd ten podzielił ustalenia Sądu pierwszej instancji w całości przyjął je za własne, aprobując również przedstawioną przez ten Sąd ocenę prawną. Wskazał, że art. 5 k.c. może być powoływany w ramach obrony pozwanego przed nadużyciem prawa podmiotowego przez powoda (podmiot uprawniony), nie daje natomiast żadnych możliwości kreowania na tej podstawie prawnej roszczeń. Przyjęte w art. 2 pkt 1 uBFG rozwiązanie, w myśl którego stroną rachunku bankowego może być również jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, o ile posiada zdolność prawną, jest potwierdzeniem woli ustawodawcy do zmiany dotychczasowej, wieloletniej praktyki, która dopuszczała zawieranie umów rachunku bankowego również z jednostkami organizacyjnymi nieposiadającymi w ogóle podmiotowości prawnej w sferze prawa materialnego, np. ze spółkami prawa cywilnego. Posiadaczami rachunków bankowych mogą być – obok osób fizycznych i prawnych – tylko takie jednostki organizacyjne, które są przez ustawę wyposażone w zdolność prawną, tzw. ułomne osoby prawne.

Chociaż z art. 1 wynika, że Kodeks cywilny reguluje stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi i osobami prawnymi, to nie może budzić wątpliwości, że po wprowadzeniu art. 33¹ k.c. stroną stosunku prawnego może być także jednostka organizacyjna określona w tym przepisie. Art. 2 pkt 1 uBFG, art. 39 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty, art. 99 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej ani art. 10 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych nie dowodzi przyznania zdolności prawnej poszczególnym jednostkom organizacyjnym gminy. Z faktu, że dla przejrzystości rozliczeń finansowych ustawodawca wymaga, aby rozliczenia finansowe wymienionych jednostek gminy (m.in. szkół) prowadzone były za pomocą

wyodrębnionych rachunków bankowych, nie oznacza, że każdej z tych jednostek została przyznana zdolność prawna. W istocie każdy z tych rachunków nadal pozostaje rachunkiem założonym na rzecz gminy, jedynie służącym do obsługi wyodrębnionej części jej działalności.

Gdyby przyjąć, że zdolność prawna przysługuje – w zakresie rozliczeń związanych z prowadzeniem rachunku bankowego i deponowaniem na nich środków pieniężnych – wymienionym w pozwie szkołom, przedszkolom i ośrodkowi pomocy społecznej, to również te *stationes municipii*, a nie powódka, byłyby uprawnione do dochodzenia przed sądem przysługujących im względem pozwanego roszczeń. Przekonanie powódki o przysługującej poszczególnym jednostkom organizacyjnym gminy samodzielnej zdolności prawnej jest jednak błędne w świetle obowiązujących przepisów prawa. W obecnym stanie prawnym nie może bowiem budzić żadnych wątpliwości materialna jednolitość gminy jako osoby prawnej. Powódka zrealizowała już swoje uprawnienia względem pozwanego i nie może oczekiwać świadczenia dalszych sum na jej rzecz.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku powódka zarzuciła naruszenie prawa materialnego:

1. art. 2 pkt 1 uBFG w zw. z art. 39 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, art. 99 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej oraz ust. 10 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych przez błędną wykładnię i uznanie, że jednostki organizacyjne powódki nie mogą być uznane za deponenta z uwagi na brak zdolności prawnej podczas, gdy jednostki te posiadają zdolność prawną w zakresie umowy rachunku bankowego, która wynika z w/w przepisów ustaw;

2. art. 5 k.c. przez jego niezastosowanie i uznanie, że klauzula nadużycia prawa może stanowić środek obrony a nie źródło roszczeń podczas, gdy zastosowanie art. 5 k.c. w niniejszej sprawie należy ocenić nie w kontekście poszukiwania źródła dochodzonego roszczenia, tylko w aspekcie zachowania pozwanego, który opierając się wyłącznie na literalnym brzmieniu art. 2 pkt 1 uBFG uznał, że jednostki organizacyjne powódki nie mogą być uznane za deponenta z uwagi na brak zdolności prawnej.

Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 uBFG, użyte w ustawie pojęcie deponent oznacza osobę fizyczną, osobę prawną, a także jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, o ile posiada ona zdolność prawną oraz podmioty, o których mowa w art. 49 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1896, dalej: „prawo bankowe”), będące stroną umowy imiennego rachunku bankowego lub posiadające wynikającą z czynności bankowych wierzytelność do banku objętego obowiązkowym systemem gwarantowania, oraz osoby, o których mowa w art. 55 ust. 1 oraz art. 56 ust. 1 prawa bankowego, z zastrzeżeniem art. 26q, o ile ich wierzytelność do banku stała się wymagalna przed dniem spełnienia warunku gwarancji, z wyłączeniem wskazanych dalej w tym przepisie podmiotów.

W ocenie skarżącej, wymienione w pozwie i wskazane wyżej gminne jednostki organizacyjne są deponentami w rozumieniu przytoczonego wyżej przepisu art. 2 pkt 1 uBFG, albowiem wprawdzie nie posiadają osobowości prawnej, ale mają zdolność prawną, ponieważ zawarły w imieniu własnym umowy rachunku bankowego z Bankiem w W. (SK Bank).

Zgodnie z art. 22 ust. 1 i 2 uBFG, podmiotami stosunku gwarancji są Fundusz i deponent, zaś przedmiotem gwarancji jest wierzytelność deponenta, w związku z którą z dniem spełnienia warunku gwarancji nabywa on w stosunku do Funduszu, na warunkach określonych w ustawie, uprawnienie do świadczenia pieniężnego do wysokości (łącznie z odsetkami naliczonymi do dnia spełnienia warunku gwarancji, zgodnie z oprocentowaniem wskazanym w umowie niezależnie od terminu ich wymagalności) równowartości w złotych 100 000 euro – w 100% (art. 23 ust. 1 uBFG). Do obliczenia wartości euro w złotych przyjmuje się kurs średni z dnia spełnienia warunku gwarancji, ogłaszany przez Narodowy Bank Polski, a wyżej wskazana kwota określa maksymalną wysokość roszczeń deponenta w stosunku do Funduszu, niezależnie od tego, w jakiej wysokości i na ilu

rachunkach posiadał środki pieniężne lub z ilu wierzytelności przysługują mu należności w danym banku (art. 23 ust. 4 uBFG). Zgodnie z art. 24 uBFG, deponent nie traci prawa do dochodzenia swych roszczeń od banku ponad kwotę określoną w art. 23 ust. 1 uBFG

Jak wskazano w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z 29 lipca 2021 r., I CSKP 150/21, zawarte w art. 2 ust. 1 uBFG pojęcia: osoba fizyczna, osoba prawna, jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, o ile posiada ona zdolność prawną, należy interpretować zgodnie ze znaczeniem nadanym tym pojęciom w przepisach kodeksu cywilnego. Posiadanie zdolności prawnej oznacza, że określony podmiot może być podmiotem praw i obowiązków wynikających z prawa cywilnego; jej refleksem jest zdolność sądowa, czyli możliwość bycia stroną (uczestnikiem) sądowego postępowania cywilnego. Prawo cywilne wyróżnia osoby fizyczne, osoby prawne oraz tak zwane ustawowe (ułamne) osoby prawne, którymi zgodnie z art. 33¹ § 1 k.c. są jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną; stosuje się do nich odpowiednio przepisy o osobach prawnych. Uwzględniając tę siatkę pojęciową wymienione w pozwie gminne jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej nie są deponentami w rozumieniu uBFG, albowiem żadna ustawa nie przyznaje im zdolności prawnej ani tym bardziej zdolności sądowej. Zdolność prawną nie została przyznana jednostkom organizacyjnym gmin takim jak: szkoły, przedszkola czy ośrodki pomocy społecznej ani bezpośrednio, ani pośrednio, na skutek założenia dla danej jednostki rachunku bankowego. Zarzut naruszenia prawa materialnego, opierający się na zanegowaniu prawidłowości dokonanej przez sądy *meriti* wykładni pojęcia deponent (art. 2 pkt 1 uBFG) nie zasługuje zatem na uwzględnienie.

Z przywołanych w skardze kasacyjnej przepisów innych ustaw nie da się przyjąć prezentowanego przez skarżącą poglądu o zdolności prawnej gminnych jednostek organizacyjnych wymienionych w pozwie. Zgodnie z art. 39 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, dyrektor szkoły lub placówki dysponuje środkami określonymi w planie finansowym szkoły lub placówki zaopiniowanym przez radę szkoły lub placówki i ponosi odpowiedzialność za ich prawidłowe wykorzystanie, a także może organizować administracyjną, finansową i gospodarczą obsługę szkoły lub placówki. Stosownie do art. 99 ust. 1 ustawy

z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, osobie, której przyznano emeryturę lub rentę za okres, za który wypłacono zasiłek stały lub zasiłek okresowy, Zakład Ubezpieczeń Społecznych oraz inne organy rentowe, które przyznały emeryturę lub rentę, wypłacają to świadczenie pomniejszone o kwotę odpowiadającą wysokości wypłaconych za ten okres zasiłków i przekazują te kwoty na rachunek bankowy właściwego ośrodka pomocy społecznej, a w przypadku przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych na podstawie przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych - centrum usług społecznych. Natomiast zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych jednostki budżetowe, samorządowe zakłady budżetowe, agencje wykonawcze, instytucje gospodarki budżetowej i państwowe fundusze celowe stosują zasady gospodarki finansowej określone w niniejszej ustawie.

Z regulacji tych co najwyżej wynika, że wymienione w pozwie gminne jednostki organizacyjne korzystają z rachunków bankowych w celu racjonalnego i zgodnego z prawem wykorzystywania przydzielanych im gminnych środków budżetowych, co umożliwia zarówno finansowanie realizowanych przez nie zadań, jak i kontrolowanie przez właściwe organy gminy, jako osoby prawnej, sposobu wydatkowania tych środków. Wskazane przepisy nie stanowią podstawy do przyznania jednostkom organizacyjnym gminy zdolności prawnej.

Nie zasługuje również na uwzględnienie drugi zarzut skargi kasacyjnej dotyczący niezastosowania art. 5. k.c. wobec uznania, że klauzula nadużycia prawa może stanowić środek obrony a nie źródło roszczeń, podczas gdy zastosowanie tego przepisu w sprawie należy ocenić w aspekcie zachowania pozwanego, który opierając się wyłącznie na literalnym brzmieniu art. 2 pkt 1 uBFG uznał, że jednostki organizacyjne powódki nie mogą być uznane za deponenta, z uwagi na brak zdolności prawnej.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego konsekwentnie przyjmuje się, że art. 5 k.c. nie może stanowić samodzielnej podstawy roszczenia lub powództwa i nie może być samodzielną podstawą nabycia praw podmiotowych, te bowiem wywodzą się ze stanowiących je norm prawa materialnego (zob. wyroki SN: z 14 stycznia

1970 r., II CR 609/69; z 24 października 2000 r., V CKN 126/00; z 14 listopada 2013 r., II CSK 78/13; z 28 kwietnia 2000 r., II CKN 258/00; z 5 marca 2002 r., I CKN 934/00, i z 13 października 2017 r., I CSK 46/17). Również w powoływanym wyżej wyroku SN z dnia 29 lipca 2021 r. uznano, że stosowanie przez sądy art. 5 k.c. może mieć miejsce jedynie w sytuacjach wyjątkowych, gdy uwzględnienie powództwa powodowałoby sytuację nieakceptowalną z przyczyn aksjologicznych i powinno być sankcją wykonania przez stronę przysługującego jej prawa podmiotowego w sposób naruszający, w okolicznościach każdego indywidualnie rozpatrywanego przypadku, fundamentalne wartości, których urzeczywistnieniu ma służyć prawo. Nie może natomiast prowadzić do zakwestionowania lub obezwładnienia bezwzględnie obowiązujących norm prawa, które strona ocenia jako niesprawiedliwe z punktu widzenia własnego interesu. Zastosowanie przez sąd klauzuli generalnej przewidzianej w art. 5 k.c., która ma na celu łagodzenie rygoryzmu prawa i zapobieganie sytuacji ilustrowanej łacińską paremią *summum ius, summa iniuria* stanowi zazwyczaj środek obrony przed wykonywaniem przez uprawnionego przysługującego mu prawa podmiotowego, nie może natomiast prowadzić do uzasadnienia dochodzonych roszczeń niezgodnych z obowiązującymi przepisami prawa.

Z powyższych względów nie jest możliwe uzyskanie uprawnienia do wypłaty środków przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny na podstawie art. 5 k.c. Ponadto niezależnie od tego, że pozwany prawidłowo uznał, że jednostki organizacyjne Gminy Zielonka nie mogą być uznane za deponenta z uwagi na brak zdolności prawnej, wykładnia przepisów prawa nie podlega ocenie w kategoriach naruszenia zasad współżycia społecznego.

W tym stanie rzeczy, orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 i 99 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c., z uwzględnieniem § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 265 ze zm.).

